

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Köpek Balıkları, James Watson Ve Küresel Isınma...

APTAL ÖLÜM MAKİNELERİ?

Hayvan yaşamını, onları rahatsız etmeden doğal ortamda izlemek biliminsanları için bulunmaz bir fırsattır. Örneğin, 1989 yılında Alaska'da yapılan bir araştırma sırasında ayların boyunlarına takılan minik kamera ve mikrofonlar sayesinde ne yeyip içtiklerinden tutun, kurdukları sosyal ilişkilere kadar çok faydalı bilgiler elde edildi. Bu teknolojinin öncülüğünü yapanlardan Greg Marshall (National Geographic dergisi), yakın bir gelecekte bu cihazların kartalların bile boynuna takılabileceğini söylüyor. Ne kadar şanslıyız ki bizler de bu çalışmaları, yapılan belgesellerden takip edebiliyoruz.

Bu teknolojinin çok daha değişik bir versiyonu 2000'li yılların başlarında köpekbalıklarının izlemek için kullanıldı. Bu kez kamera köpekbalığının boynuna değil, onların arasına gizlice sızan bir ajanın burnunun içine yerleştirildi. Bir anlamda bu yöntem bana mafya filmlerinde örgüte girmeyi başaran polis memurunun giysisinin altına yerleştirilen elektronik vericiyi hatırlattı. Ama bu kez arkadaşlarını ihbar eden, görünüşte canlı hemcinslerinden pek farkı olmayan Roboshark adında bir robottu!

Roboshark'ın maceralarını konu eden ve ilk kez 2003 yılında gösterilen "Smart Sharks: Swimming With Roboshark" (Akıllı Köpekbalıkları: Roboshark'la Yüzerken) adlı BBC belgeseli birkaç gün önce tekrar ekrana geldi. Andrew Smith tarafından tasarlanan Roboshark 2 metre boyunda, 35 kilo ağırlığında bir elektronik teknoloji harikası. Uzaktan gönderi-

len sinyaller sayesinde bu muhteşem yaratık istenilen derinliğe ve istikamete kolayca yönlendiriliyor.

Köpekbalıkları hakkında daha önce yapılan belgesellerde hiç eksik olmayan bir sahneyi hatırlatalım: Gemiden indirilen bir kafes içinde, elindeki kanlı et parçasını bir maddor edasıyla sallayan kahraman (!) dalgıç ve biraz sonra Wagner'in herhangi bir operasından araklanmış müzik eşliğinde aniden derinliklerden beliren korkunç hayalet! Hemen sonra da bu hayalet, kafesin parmaklıklarına kafasını dan dan vuran bir canavara dönüşüyor. Böyle bir sahneyi seyretme de yanında yat!

Bir de gerçeklere bakalım: 150 köpekbalığı türünden yalnız 4 tanesi insanlara saldırır. Bu saldırıların sayısı yılda 15 kadardır. Güvenli kayıtlar tutulmaya başlandıktan sonra, bugüne kadar toplam saldırı sayısı yaklaşık 700 olarak belirlenmiş olup bunlardan sadece 400 kadarı ölümlü sonuçlanmıştır. Mukayese için ABD'de her yıl 50 kişinin arı sokmasından öldüğünü söylemekte fayda var.

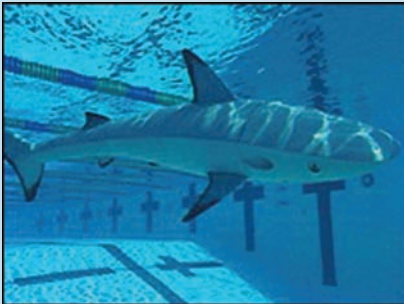
Bu belgesel yayınlanmadan önce köpekbalığının halk arasında imajı aptal bir ölüm makinesinden başka birşey değildi. Belgeseli izleyenler, bu muhteşem yaratığın evinizdeki kedi-

den 40 misli daha akıllı olduğunu gördüler. Çok daha önemlisi, Roboshark'ın dışarıya sızdırabildiği bilgiler sayesinde biliminsanları da ilk kez köpekbalığının, hemcinsleri arasında çok kuvvetli bağlar kurabilen sosyal bir yaratık olduğunu öğrenmiş oldular.

Birkaç omuz darbesi yemenin dışında, Roboshark diğer köpekbalıkları tarafından uzun bir süre dışlanmadı; ta ki akıllı bir köpekbalığının, onun bir robot olduğunu anlayıp safdışı etmesine kadar. (Belgeseli asistanım Didem'le birlikte seyretmeye başladık, ama ben yufka yürekliliğimden film bitmeden odayı terk ettim. Çok beğendiğim Terminator filmini seyrederken bile bu kadar duygulanmamıştım.) Birkaç gün sonra İnternet sayfalarından birinde okuduğum haber beni çok mutlu etti. Roboshark'ın cesedi sudan çıkarılmış, tamir edilerek tekrar canlandırılmış ve bugünlerde devasa bir akvaryumda diğer köpekbalıkları ile birlikte seyr-ü sefa ediyormuş. Bilgi aktarmaya da devam ettiğini hemen ekleyelim.

Gerçekle imaj arası uyumsuzluk sadece köpekbalıklarıyla sınırlı değil tabii. Geçenlerde İngilizlerin TLS dergisinde okuduğum bir makaleye göre, son yıllarda akademisyenler tarafından yapılan araştırmalar "Godfather" filmlerinde görmeye alışık olduğumuz mafya tipinin gerçekte ilgisi olmadığını ortaya çıkarıyor. Meğerse mafyanın en büyük başarısı, birkaç çöp toplama şirketini haraca kesmek olmuş. Aynı makalede, mafyanın filmcileri etkilemesinden çok, filmin mafyacıları etkilediği yazıyor. Bu filmleri defalarca seyreden, hatta seyrederken gözyaşlarını bile tutamayan mafya babaları bir süre sonra filmdeki oyuncular gibi konuşmaya başlamış.

WATSON'UN SONU...

Belki anımsarsınız, geçenlerde bir yazımızda (Temmuz 2007) DNA'nın kaşiflerinden biri olan James Watson'un, Nobel'i aldıktan sonra yeni buluşlar yapmak yerine vaktini Edward E. Wilson gibi çok saygıdeğer insanlara hakaret etmekle geçirdiğini yazmıştık. Gazetelerde okuduğuma göre en son yazdığı kitapta, evli

olduğu halde güzel bayanları nasıl tavladığını anlatıyormuş. Ama "bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge..." misali, Watson'un son yaptığı sıçrayış hazin bir şekilde onun sonunu getirdi. Londra'da bir gazeteciyle yaptığı söyleşide "Beyazlar zencilere nazaran daha akıllıdır" diye saçmasapan bir laf etmesi gazetelere başlık oldu. Kendisini konuşma yapmak için davet eden Rockefeller Üniversitesi'nden bir yetkili bunun üzerine hemen basına bir duyuru yaparak, bu sözler yüzünden daveti iptal ettiklerini söyledi. Ne yaptığının farkına varan Watson "Bu söylediklerimin hiç bir bilimsel dayanağı yoktur" diyerek özür diledi ama yapılan baskılar sonunda kurucusu olduğu Cold Spring Laboratuvarı'ndan "kendi isteğiyle (!)" istifa etmeye mecbur kaldı.

Peki Watson'un bu gibi saçmalıkları yapması neden kaynaklanıyor? Newton, Einstein,

Maxwell gibi ünlü biliminsanları birden fazla buluşa imza atmış kişilerdi. Watson ise DNA'nın keşfinden sonra, organize ettiği birkaç projenin dışında bilime önemli bir katkı yapamayınca bu kez dikkatleri üstüne bu tuhaf hareketlerle çekmeye çalıştı. Herneyse, bu trajedinin tek olumlu yanı Watson'un "Yalnız anlaşıldım" veya "Ben bunları söylemedim" gibi mazeretlerin arkasına saklanmaması oldu.

KÜRESEL ISINMAYA NE OLDU?

Geçtiğimiz Şubat ayının ortalarında birçok gazetenin birinci sayfasında çıkan "Alanya'ya 16 yıl aradan sonra kar yağdı" haberi herkesi şaşırttı. Bağdat'a kaç yıldır ilk kez kar yağması, Çin'de ortalığı felç eden korkunç kar fırtınaları ve benzer olaylar birçok kişinin aklına haklı olarak "acaba küresel ısınmaya ne oldu?" sorusunu getirmiştir. Gerçekten de, bilimsel istatistiklere göre geçtiğimiz kışın küresel ortalama sıcaklığı normalin altında olduğu gibi, Arktik'teki buzulların az da olsa bir kısmının geriye geldiği güvenilir kaynaklar tarafından bildiriliyor.

Aslında böyle bir olasılığın varlığını bu sayfalarda 2007 Nisanında yazmıştım. İklim deği-

şikliği, insan etkisi olsun veya olmasın normal bir olaydır ve çok kez bu değişiklikleri birbirinden ayırmak çok zordur. Ben bu konuda şöyle yazmıştım: "Eğer sıcaklığın zaten doğal olarak yükseleceği bir zamanda biz de bu artışı körükleyecek işler yaparsak, felaketin daniskasını işte o zaman görürsünüz." Ve hemen arkasından şu satırları eklemiştım: "*Tabii tersi de olabilir.* Ama o zaman 'adam sen de' deyip birşeyler yapmazsak, dünyanın kaderiyle Rus ruleti oynamış oluruz." İşte bu kış "tersi" oldu. Bize kalırsa bu terslik aynı ev fiyatlarındaki düşüşler gibi geçici bir olay. Ben bildim bileli ev fiyatları bazen düşer, ama genel eğilim daima fiyatların arttığını gösterir.

Bu konuda basınımızın da biraz daha dikkatli olması gerekir. En güvenli modeller yıllık artışın 0,2 derece olacağını gösteriyor. Bu yüzden anlamadan dinlemeden her kuruyan derenin veya sel baskısının altında küresel ısınmayı aramak doğru değil. Aynı köpekbalıklarında, mafya babalarında ve biliminsanlarında olduğu gibi, "iklim imajını" da kamuya doğru aksettirmek gerekir.

Gelecek ay görüşmek dileğiyle.

Kaynaklar:

İklim için: Revkin, Andrew. Climate Skeptics Seize on Cold Spell.

New York Times. 2 Mart 2007

Kameralar için: Collier, Patricia. Collar-Mounted Critter Cam Reveals

Secret Lives Of Animals. <http://www.buzzle.com/editorials/9-25-2003-45845.asp>

Köpek Balıkları için: Breland, Osmand. (1963) Animal Life and

Lore. S.246 Harper & Row, Publishers.

Roboshark için:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/devon/3083759.stm ve orada verilen linkler.

